Šimtas pirmoji vizija Lietuvai

Marija ANTANAVIČIŪTĖ

Marija Antanavičiūtė yra Jungtinės Karalystės Lietuvių Jaunimo Sąjungos pirmininkė. Ji yra baigusi tarptautinių santykių studijas Škotijos St. Andrews universitete, studijavo Paryžiuje, magistro diplomą įgijo Londono Ekonomikos ir politinių mokslų universitete, šiuo metu dirba nevyriausybinėje organizacijoje Londone.

Iš pradžių už durų stovėjome tik dviese, aš ir linksmai nusiteikęs vidutinio amžiaus vyras, kuris vėliau pasirodė esantis olandų poetas Erikas Lindneris. Vėliau stovėjo jau penki, jau ir dešimt žmonių. Kartais gali iš veido, iš akcento ar manierų nuspėti – turbūt lietuvis. Bet čia visi gimė ar užaugo, ar atkeliavo iš kur kitur, čia – Europos poezijos savaitė ir šis specialus renginys yra skirtas lietuvių ir britų poetiniam bendradarbiavimui. Kai visi yra iš visur, tapatybė pasidaro svarbi. Pati geografinė vieta, su kuria dar esi surištas – kiek mažiau.

Vienoje iš nedidelių Kovent Gardeno gatvelių Londone yra įsikūrusi „Poezijos kavinė“. Jos pusrūsyje karšta, o poetų – daug. Iš viso susirinkusių – apie septyniasdešimt, jei įskaičiuosime ir tuos laukiančius už durų. Iš jų per dvidešimt skaitė savo kūrybą. Sunku pasakyti, kiek iš tų likusiųjų penkiasdešimt yra lietuvių: vis girdžiu vieną kitą lietuvišką žodį, bet tie žodžiai – lyg fantomai – man atsigręžus išnyksta kartu su juos ištarusiomis lūpomis.

Šįvakar lietuvių poetai Marius Burokas, Aušra Kaziliūnaitė ir Giedrė Kazlauskaitė skaito savo eiles porose su britų poetais. Tai – bendradarbiavimo rezultatas, trys poros skirtingai leido savo poezijai susisiekti, susikalbėti ir keistis, atsidavė vienas kito įtakai. Kartu su kitais poezijos ir literatūros renginiais Londono knygų mugės, skirtos Baltijos šalių literatūrai, proga kameriniuose Londono literatūros sluoksniuose yra švenčiama pažintis su Lietuvos literatūra.

Šie skaitymai turbūt labai skiriasi nuo egzodo poetų skaitymų kur nors Vašingtone ar Baltimorėje penktajame dešimtmetyje. Visų pirma – šie poetai gyvena Lietuvoj, bet nei jų kūryboje, nei jos besiklausančioje auditorijoje nėra ilgesio. Labai norėtųsi, kad eiles skaitytų ir čia gyvenantys lietuviai, bet esu tikra – ilgesio ar

romantinio siekio gelbėti Lietuvą jose būtų dar mažiau.

Čia sėdintys lietuviai džiūgauja: kultūra, idėjos, poezija ir pats gyvenimas persipildo ir išsilieja iš jų kasdienybės krantų, jiems Lietuva nėra žaizda, išplėšta tapatybės dalis, palikta kažkur toli. Lietuvybė prarado savo fiziškumą: tautinė tapatybė net esant toli nuo Lietuvos padaro mus pilnus, mes nesijaučiam kažką praradę – atvirkščiai, ta tapatybė leidžia mums leistis į dialogą su kitomis kultūromis. Kūryba tampa būdu ne tik išsaugoti tapatybę, bet užmegzti saitus, vystyti ir svarstyti tą tapatybę globaliame kontekste.

Šiame pusrūsyje susirinkę jauni Londone gyvenantys lietuviai didžiuojasi savo lietuvybe, jie jaučiasi patogiai su savo lietuviškumu pasaulyje – ir tas lietuviškumas yra kitoks, gaivus, platus ir nuolat atsinaujinantis. Tai nereiškia, kad jie yra pasaulio piliečiai ar apskritai neturi nacionalinės tapatybės: ta tapatybė yra užtikrinta, nepajudinama duotybė, dialogo prielaida ir pradžia. Fragmentuota nacionalinė tapatybė nebėra problema, o jos sulipdymas – tikslas savaime.

Skaitymai baigiasi, lietuviški žodžiai išsprūsta iš „Poezijos kavinės“ į Londono naktį – jie gyvi, jų daug, jie smalsiai maišosi su kitų kalbų žodžiais, taip turtėdami patys ir praturtindami kitus.

* * *

„Imagining Lithuania, 100 years, 100 visions. 1918–2018“ – tai Lietuvos kultūros instituto išleista knyga anglų kalba apie skirtingas praėjusio šimtmečio Lietuvos vizijas. Knygą Lietuvos ambasadoje Londone pristatė ne tik rašytojas Mindaugas Kvietkauskas, bet ir viena iš jos sudarytojų Marija Drėmaitė. Susitikime dalyvavo ir knygos vertėjas Romas Kinka, mat visi tekstai buvo parašyti lietuviškai ir tik po to išversti į anglų kalbą.

Marija Drėmaitė kalbėdama apie idėją, jungiančią visus knygos pasakojimus, paminėjo žodį „vizionieriškas“: šimtas knygoje sudėtų vizijų pasakoja ne tik apie įvykusius ir sėkmingus dalykus, bet ir nesėkmių – ar absurdiškų vizijų – istoriją. „Per vizijas ir troškimus galima papasakoti daug dalykų“, – sako Marija Drėmaitė. Taigi – pasakyk, apie ką svajoji, ir pasakysiu, kas esi.

Bet tų vizijų būta visokių – utopinių, primestų, pavykusių, skaudžių. Svajonės ir vizijos visų pirma kalba apie tai, kokia valstybė turėtų būti, ir ši knyga yra fragmentiškas pasakojimas, apie kokią Lietuvą svajota. Tai pasakojimai apie tai, kokios Lietuvos norėta ir kaip ta svajonė keitėsi, – nes keitėsi pati Lietuva.

Bet yra ir kitų bendrų taškų: pasak Drėmaitės, kitas sudarytojas, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto lektorius Norbertas Černiauskas, pastebėjo tris bendras temas, vis pasikartojančias šimtmečio vizijose. Pirma – tautos ir valstybės išlikimas, antra – progreso poreikis ir siekis pasivyti Vakarų Europą, ir galiausiai – nuolatinis tapatybės perkūrimas. Pastarąjį šimtą metų Lietuvos ateities vizijos vienaip ar kitaip sugrįždavo prie trijų temų, kurios nėra visiškai atskiros. Kartu jos indikuoja iš nuolatinės grėsmės kylančius laikinumo ir silpnumo jausmus bei nevisavertiškumą (nes nuolat lyginame save su Europa) – dėl jų iš dalies ir kyla poreikis iš naujo kurti savo tapatybę. Vėl ir vėl konstruojame tautinį šalies identitetą, nes nė vienas iki šiol buvęs tiesiog nėra pakankamai geras, neleidžia mums pasivyti tos išsvajotosios Europos.

Šios temos matomos ir šiandien: įvairiais ekonominiais rodikliais ar tarptautinių organizacijų sukurtais reitingais bandome kitiems, bet ypač sau įrodyti, kad esame Europos dalis; vis ieškome būdų, kaip pristatyti save kitiems, vėl ir vėl perkurdami savo tapatybę pasitelkdami prekinius ženklus ir marketingo principus (nuo „drąsios šalies“ koncepcijos iki „Lithuania. Real is Beautiful“). Galiausiai, viešojoje erdvėje mūsų vizijas formuoja tikros užsienio politikos ir išpūstos ekonominio bei politinio liberalizmo grėsmės.

Visgi neapleidžia jausmas, kad ši knyga yra nepilna, o vizijos – selektyvios. Tai senos ir negyvos vizijos, kurios įdomios kaip muziejiniai eksponatai, kaip pamokos, formuosiančios ateities vizijas. Trečioji knygos dalis, apie „sunkiai iškovotas galimybes“ po 1990-ųjų, naująją išeiviją ir emigracijos bangą pamini tik kaip liūdną kontekstą 2011-aisiais metais Oskaro Koršunovo pastatytam spektakliui „Išvarymas“. Pjesė labai populiari, sakoma knygoje ir liūdnai pridedama: daugiau nei pusė milijono žmonių išvažiavo iš Lietuvos nuo nepriklausomybės pradžios. O juk galėjo parašyti kitaip – po įstojimo į Europos Sąjungą visoje Europoje pradėjo kurtis naujos ir stiprios lietuvių bendruomenės, papildydamos ir taip globalią lietuvių diasporą pasaulyje. Bet tūkstančiai žmonių, pradėję savo gyvenimą kitur ir puoselėjantys lietuvybę, tampa tik spektaklio

kontekstu, jų vizijos tėra liūdna pastaba paraštėje.

Knyga nėra išvien istorinė ir stengiasi užmesti žvilgsnį į ateitį: paskutinės vizijos kalba apie Julijono Urbono „Kosminės Lietuvos“ projektą, suskystintų dujų terminalą ir lietuviško futbolo ateitį, tarp daugelio kitų. Rezultatas yra idėjiškai seklus ir neaktualus. Naujųjų išeivių gyvenimai taip pat yra istorijos dalis ir istorijos metraštininkai neturėtų jos ignoruoti.

Jau keleri metai Jungtinėje Karalystėje ir kitose šalyse kalbame apie globalią Lietuvą, apie tai, ką reiškia būti jaunu lietuviu pasaulyje. Šios diskusijos gimsta iš praktinio poreikio, o ne iš teorinių prielaidų, t. y. nekuriame nutautintų kosmopolitinių siekių ar rekomendacijų, esą Lietuvai *reikia* globalių piliečių, – tai tiesiog jau yra šios dienos realybė, apie kurią reikia kalbėti. Iš dalies tai – pragmatiškos diskusijos, kylančios iš to, jog po pasaulį pasklidę jauni lietuviai ne visada žino, ką daryti ir kaip prisidėti prie Lietuvos valstybės kūrimo. Globalus lietuvis – tai ir vizija, ir realybė, kurioje kasdien gyvena tūkstančiai jaunų žmonių. Jie atsikelia ryte skirtinguose pasaulio kraštuose, bet negalvoja, kaip išsaugoti savo tautiškumą, nes jis nėra pavojuje. Jiems nereikia vytis Europos, nes jiems nekyla klausimas, ar Lietuva yra europietiška valstybė. Ir jie žino, kad nors užsienio politikos pavojai yra rimti, Lietuvai egzistencinis pavojus negresia, nes ji išliks – net jei ir kitokia, pasikeitus.

Mano kartos – pirmosios gimusios jau nepriklausomoje Lietuvoje – emigrantai neranda savęs šioje knygoje, istorinės vizijos yra brangios ir svarbios, bet knygoje aptartos nepriklausomos Lietuvos vizijos nekalba mums. Kai kurie iš mūsų ne Lietuvoje gyvename jau dešimtmetį – dešimtadalį to švenčiamo šimtmečio – ir per tuos pastaruosius dešimt metų nemažai kabėjome apie tai, kokios Lietuvos reikia, kokios valstybės norisi ir kaip mes galėtume dalyvauti jos kūrime. Tačiau tie pokalbiai ir idėjos yra pamirštos knygos sudarytojų, jos lieka uždaruose diasporos ratuose ir nepasiekia žmonių Lietuvoje.

Vartant knygą akys užkliūva už Tado Ivanausko ir jo brolių istorijos. „Aš apsisprendžiu“, – toks yra Tado Ivanausko, gimusio Tadeusz Iwanowski, memuarų pavadinimas. Tai – vizionieriškas šūkis, savo svarumu nenusileidžiantis Émile’io Zola „J’accuse“. Mes apsisprendžiame būti lietuviais, kad ir kur gyventume, dar daugiau – mes apsisprendžiame kurti bei įgyvendinti vizijas Lietuvai. Globalūs lietuviai pripažįsta, kad įsipareigojimas savo valstybei tęsiasi už valstybės ribų. Tai – vizija kartos, kuri tą atsakomybę prisiima ir didžiuojasi savo lietuviškumu.

Lietuvio kaip gyvenančio pasaulyje ir apsisprendžiančio būti lietuviu idėja nėra nauja, ji gyvuoja jau nuo XX amžiaus pradžios. Tai šimtas pirmoji vizija Lietuvai, kurią galime prikelti, plėtoti ir puoselėti ateinančiame Lietuvos valstybės šimtmetyje.

Straipsnis spausdintas žurnalo „Pasaulio lietuvis“ 2018 m. gegužės mėn. 5/567.

Mielai pasidalysime žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS